

LBRIS

We know
books

EUGEN SIMION

Tânărul
EUGEN IONESCU

– ediția a patra –

Prefață de Livia Iacob

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

CUPRINS

<i>Eugen Ionescu/ Eugène Ionesco: analiza unui caz de conștiință</i> (Livia Iacob).....	5
<i>Cuvânt înainte</i>	29
<i>Un autor care fuge de criticul său</i>	37

I

<i>Literatura și lumina primei zile</i>	41
1. „Je c'est moi.” Un autor care se confesează pentru că nu-i place să vorbească despre sine. Un prim paradox	41
2. Naratorul și personajele din confesiune	45
3. Copilăria, un spațiu de securitate	49
4. Un paradis în care se strecoară un demon în calesoni: Tatăl. O primă scenă dintr-un război pe viață.....	52
5. Biografia Fiului. Cineva care nu-l iubește pe Jean-Paul Sartre.....	55
6. „Suntem toți niște Iovi [...]. Noi suntem infernul...”	58
7. Reprezintă, oare, scriitura o posibilitate de salvare?	62
8. Strategiile autoficțiunii	67

II

<i>„Elegii pentru ființe mici”. Parafraze argheziene și barbiene. Poezia universului mic. Sentimentul franciscan</i>	71
--	----

III

<i>Proze. Autoficțiuni. „O lume fără oameni”</i>	84
--	----

IV

<i>„Nu”. Un exercițiu de „ego-critică”</i>	93
1. „E necesar un neo-junimism critic”	93
2. O tipologie a criticilor: criticul Berembest, criticul de bonar, criticul negativist etc.	97
3. În anticamera cronicii literare. Un mic Ulise exterminator ..	101
4. Ceva ce ar putea fi numit exercițiu de „ego-critică”	104

5. Strategiile discursului ionescian.....	109
6. Jurnalul unei crize morale și spirituale	111
7. „Dacă aș fi francez, aș fi genial”. Un cronicar care se îndoiește „integral de orice valori”	112
8. „Între două punți”	115
9. „Disperarea este tot așa de absurdă ca și speranța”	118
10. Critica literară este, în fapt, un jurnal al omului care scrie, iar jurnalul cere un „epicism interior”	119
11. Cum primește critica literară acest act de revoltă: „poziția academică” și „poziția experiențialistă”	121
12. Nihilistul, excentricul, demonicul Eugen Ionescu	125
13. Ce spun marii critici? Reacțiile lui Pompiliu Constantinescu și Șerban Cioculescu	127
14. „Critical profesional” și „critical eseist”. Păreră lui Vladimir Streinu despre „câtimea majoră de subiectivism” din Nu	130
15. Apărarea sociologilor. Mircea Vulcănescu. Critica – o asceză a spiritului. Ironia sofistică.....	132
16. Critica literară ca terapeutică morală. Denunțarea „mahalalei literare”. Traian Herseni	135

V

<i>Ce-i place, dar mai ales ce nu-i place tânărului Eugen Ionescu (I)</i>	138
1. Arta nu poate fi decât biografie: descriere, cuprindere a vieții. Esteticul ne poate salva „de lumea în care ne uităm”	140
2. Un tânăr „cumplit de fricos”	144
3. A fi tânăr înseamnă a avea geniu. Demonizarea lui Arghezi	146
4. Arghezi are, totuși, părțile lui.....	152
5. Decesul criticii literare. Greața de literatură	155
6. Ce-i place, ce nu-i place lui Eugen Ionescu	161
7. Literatura în țara tatălui.....	167
8. „Un Gorgias de București”?	168

VI

<i>Ce-i place, dar mai ales ce nu-i place tânărului Eugen Ionescu (II)</i>	171
1. Literatura: la ce servește? Eu sunt pentru contra.....	171
2. Suprarealismul în artă? „Demult, demult depășit”	175
3. O carte serioasă nu poate înlocui pe Dumnezeu.....	180

4. „Totul trebuie luat de la început”. „Moartea – iată singurul adevăr”	184
5. Temele recurente ale eseistului. Câteva concluzii provizorii.....	186

VII

<i>Generația tânără</i>	192
1. Primatul spiritului sau primatul politicului?	192
2. „Décidement, ça va mal”	202
3. „Un tânguitor sclipitor” care nu-l mulțumește multă vreme pe Constantin Noica	212
4. „Nu vezi ce Don Quijote răsturnat ai devenit!?” Constantin Noica dă semne de iubire spirituală. O operă, în fine, „cu mesaj”: „Rinocerii”	215

VIII

<i>Biografia omului retoric. Victor Hugo: farsorul și geniul</i>	221
--	-----

IX

<i>Fantasma unui tată psihanalitic. „L’ogre dans ses longs caleçons”</i>	236
1. Tatăl ca simbol al autorității represive. De ce patria trebuie să fie a tatălui, și nu a mamei?	238
2. Fiul și tatăl învrăjbiți până la sfârșitul istoriei. „Exilul” din țara tatălui. Scene caragialești în familia tatălui	242
3. Un studiu genealogic despre ascendența mamei și a tatălui	248

X

<i>Romanul familial în „Victimes du devoir” și „Voyages chez les morts”</i>	265
---	-----

XI

<i>Portrete și autoportrete în oglindă. O conciliere istorică</i>	275
1. Petrecerile și melancoliile tinerilor intelectuali bucureșteni în varianta „unui om fără calitate” (Arșavir Acterian).....	275
2. Capriciile unui „mic geniu – boboc”. Varianta diaristului Octav Șuluțiu.....	279
3. Un grup de acțiune intelectuală care să abdice de la orgoliu.....	281

4. Nestatorniciile unui tânăr inteligent. O istorie spusă de poartăresele literaturii	284
5. „Jocurile Daniei” și duplicitățile mesagerului	287
6. Alte „năzbâții și comicării” văzute de o fată care nu-l iubește pe Proust: Jeni Acterian	290
7. Portretul unui tânăr panicat în viziunea lui Mihail Sebastian	294
8. Autoportretul din „Nu”	297
9. Succesele „fiului risipitor” sunt, în fine, recunoscute de criticii generației sale	300

XII

<i>Despre „dezențIALIZAREA literaturii” și efectele nefaste ale revoluțiilor. Întoarcerea democrațiilor spre religie.....</i>	303
1. „Orice revoluție este, în fapt, o reacțiune”	303
2. Soluția metafizică bazată pe dinamizarea urii ca să corecteze efectele culturii moralștilor.....	309

XIII

<i>Autobiografia unui „băiat frământat” cuprins deseori de „o panică înfiorătoare”</i>	312
1. „Genul original literar [...]. Adevăratul gen literar.” Necesitatea unui „epicism interior”	313
2. Cazul Eliade. Mai mult stil „négligé”. Exemplul lui Maioreșcu	316
3. Un diarist atipic, un diarist care nu respectă, de regulă, clauzele genului. „Je considère que je existe et que je suis moi”	319
4. „Un Charles Chaplin care l-a citit pe Pascal” (Cioran). „Mai bine să sfințesc fleacurile decât să compromit sfinții” (Eugen Ionescu)	322
5. „Primăvara 1939.” A comunica incomunicabilul. O cronică a umbrelor. Două scriituri, trei momente ale interiorității	323
6. Un jurnal din 1940-1942 adnotat în 1967. „Je ne suis pas dans le langage. Je suis dans la parole.”	328
7. Jurnal parizian. Un personaj care nu se simte bine, niciodată, pe pământ. O singură excepție: Parisul. Criza elitelor europene. O soluție: „personalismul” lui Mounier. Cultura ca formă de sensibilizare a divinului.....	332

8. Scrisori către Tudor Vianu. Un discurs despre „abisurile celor mai adânci deznădejdi”. Melancolie și spaimă la Vichy. „De când am căzut din rai, nu facem decât să cădem.”335
9. Din nou Vichy. Un existențialist care nu iubește „existențialismul [care] face ravagii”. Totu-i pierdut. Dar: „Cher ami, comme elle est belle, la liberté”. Două scrieri românești trimise în țară pentru a fi publicate: Lumina falsă și Jurnalul unui necombatant340

XIV

- Jurnalul ca expresie pură și permanentă a omeneșului.*
- Fragmente din Jurnalul unui necombatant?*345
1. Genurile literare se perimează, jurnalul intim – fără convenții artistice – rezistă345
 2. Un metajurnal în interiorul jurnalului intim351
 3. Jurnalul existențial al unui diarist care nu știe nimic și nu are intuiția niciunui sens. Toate lucrurile sunt goale și toate cuvintele sunt „cadre fără cuprins”355
 4. Un existențialist înspăimântat și sclipitor358
 5. Portretul scriitorului care, la 30 de ani, pretinde că nu are nicio morală, nicio ambiție360

XV

- Un spirit religios*364

XVI

- Descoperirea, în fine, a teatrului*.....377
1. Modernizarea melodramei. Teatrul are nevoie de o infuzie de miracol și de metafizică377
 2. Un teatru de cunoaștere a realităților esențiale. „Lupta spiritului împotriva materiei”382

XVII

- Eugen Ionescu la Vichy*.....387

XVIII

- Englezește fără profesor*.....402

Cum vede Eugen Ionescu lumea românească?

Exerciții de psihologie socială și literară415

XX

Eugen Ionescu într-un proces de calomnie435

XXI

Ce datorează Eugène Ionesco lui Eugen Ionescu?454

ANEXĂ467

1. Un spirit în avangarda literaturii care consideră că nicio revoluție socială nu-i legitimă. Paradoxurile creatorului „anti-pieseii”467
2. Toată cultura a fost făcută de dușmanii culturii. Antiliteratura devine literatură471
3. La Academia Franceză473
4. „Cuvântul este o fugă [...]. Garanția cuvântului trebuie să fie tăcerea.” Putem trăi în afara istoriei?475
5. „O țară a portăreselor”480
6. „Macbett”. O parabolă a puterii. Cei doi asasini din „cetatea radioasă”483
7. Amédée, Incorigibilul487
8. „Albul și Negrul”491
9. Decembrie 1986 în cartierul Montparnasse497

INDEX503

I

Literatura și lumina primei zile

„O nostalgie ascuțită după copilărie.”
(19 mai 1939)

*

„Je me pense. Je suis un autre. Ce «je» est pris dans le moi; sa racine est moi. La terre nourricière ou la sève du «je» c'est «moi»” (*Journal en miettes*). „Enfance et lumière se rejoignent, s'identifient dans mon esprit [...]. J'écris pour retrouver cette lumière et pour essayer de la communiquer [...]. La condition existentielle est inadmissible...” (*Antidotes*)

(1977)

1. „*Je c'est moi.*” Un autor care se confesează pentru că nu-i place să vorbească despre sine. Un prim paradox

La patru ani, Eugène Ionesco descoperă moartea și își dă seama că lumea poate exista fără el. La cinci ani începe să citească, la șapte ani trăiește păcatul originar: se privește în oglindă și observă că este diferit de toți ceilalți. O ruptură teribilă se produce. Apare sentimentul unei iremediabile separări. E condamnat la anormalitate. Știe deja totul. De atunci n-a aflat nimic mai mult, nimic mai puțin despre viață, moarte, destin. Jocurile au fost făcute: copilul descoperă ceea ce omul matur va verifica prin existența lui, și anume: „că ne-am născut, că trăim, că vom muri, că nu știm ce este ființa, că nu știm ceea ce este neființa”. La nouă ani este deja hotărât să-și scrie memoriile. Începe să-și noteze impresiile,

amintirile, apoi abandonează caietul pregătit să primească revelatoarele lui confesiuni.

Ce voia să povestească foarte tânărul autor? O întrebare la care Eugène Ionesco răspunde după 50 de ani: „Să vorbesc despre mine? Dar nu mă iubeam de când m-am văzut și de când am înțeles separarea mea, ruptura, păcatul fundamental de a nu fi la fel cu ceilalți, de a nu fi ca alții. Dar tocmai pentru asta voiam să vorbesc despre mine, fără îndoială pentru că nu eram ca toți ceilalți, pentru că eram normal, pentru că eram monstruos. Peste trei sau patru ani, după prima revelație a ființei mele particulare, începusem să mă obișnuiesc mai mult sau mai puțin cu mine însumi, dar nu în întregime...”¹. O explicație tipic ionesciană: nu-i place să vorbească despre sine, dar tocmai din această cauză se confesează, ca să știe că nu-i place deloc să se confeseze! O dialectică pe care autorul o silește să intre în contradicție cu ea însăși, să-și asume propria negație.

Reținem un fapt important din aceste confesiuni notate la șazeci de ani despre descoperirile făcute la patru, cinci, șapte și zece ani: pentru Eugène Ionesco literatura începe cu memorialistica, nu cu basmul sau poezia. El vrea să se confeseze, nu să fabuleze, cum fac de obicei copiii. Primul lui gând, când descoperă că între el și lumea din afară există o gravă deosebire, este să depună mărturie despre această descoperire uluitoare. Să-și scrie, cu alte cuvinte, autobiografia. Nevoia presantă de confesiune îl împinge spre literatură, deși n-are nicio iluzie în privința literaturii: literatura nu poate nimic, nu-l vindecă de angoasa în care a intrat în clipa în care a descoperit existența morții, literatura nu-l împacă în niciun fel cu lumea din afară și nu-l împacă, fapt și mai grav, cu el însuși. A scrie înseamnă, înainte de orice, a denunța această relație imposibilă: *a concepe ceea ce este de neconceput, a povesti ceea ce nu este de povestit, a spune, în fine, că a vorbi/ a scrie nu servește la nimic și că a învăța să taci este o mare victorie. Dar, ca să se știe că tăcerea este o binefacere, trebuie să scrii despre*

¹ *Découvertes*, 1969, Albert Skira éditeur.

forța tăcerii... Contradicție inevitabilă, sofism etern, negație care devine sursa unei netăgăduitoare afirmații... Ionescu intră fără ezitare în lumea relațiilor imposibile. Le caută, le provoacă, gândirea lui nu concepe posibilul fără imposibil, fața fără reversul ei. A cunoaște începe acolo unde se sfârșește posibilul, acceptabilul, verosimilul. Am putea spune că pentru Eugène Ionescu profunzimea unei gândiri se judecă după numărul de relații imposibile pe care le asumă. Drama inteligenței umane iese din ciocnirea cu absurdul care trăiește în cea mai normală categorie. Toate acestea, scriitorul le sugerează în teatrul său. Le spune în mod direct și în memoriile scrise nu la zece ani, ci mult mai târziu. Noțiunea de *memorii* nu-i potrivită, evident, pentru Eugène Ionescu. El nu-i martorul unei epoci, nu se mulțumește să stea în spatele evenimentelor, nu înfățișează, cum fac de regulă memoria-liștii, oamenii iluștri pe care i-a întâlnit, nu-și „istorisește” viața. N-o povestește, dar face ce face și vorbește mereu de ea. În *La Photo du colonel* (capitolul *Printemps* 1939), *Journal en miettes*, *Présent, passé/ Passé, présent, Découvertes*, *Antidotes*, *Un homme en question*, în numeroasele *entretiens*¹, Ionescu „se gândește” pe sine peste tot, în eseuri, în amintiri dispartate, este mereu vorba de acest „je” care nu se decide niciodată să se despartă de neliniștitul, fecundul „moi”. Dificil de introdus această literatură confesivă într-o categorie narativă. Nu-i un jurnal de tip Gide, nu-i o ficțiune ca în *Cuvintele* lui Sartre. Nu seamănă, în niciun fel, cu literatura din *Antimemoriile* lui Malraux și, în genere, Eugène Ionescu nu vrea să scrie un tratat despre existență. Vorbește, ca Rousseau, despre sine, dar nu face, repet, o istorie a vieții sale și nu pretinde că viața lui este un model, o istorie fără egal în lume. Există în *Journal en miettes*, *Découvertes*... note de biografie pură, există și

¹ În eseu de față citez după următoarele ediții: *La Photo du colonel*, 1962, Éditions Gallimard; Claude Bonnefoy: *Entretiens avec Eugène Ionescu*, 1966, Éditions Pierre Belfond; *Journal en miettes*, 1967, Mercure de France; *Présent passé/ Passé présent*, 1968, Mercure de France; *Découvertes*, 1969, Albert Skira éditeur; *Antidotes*, 1977, Éditions Gallimard; *Un homme en question*, 1979, Éditions Gallimard.

amintiri, portrete, dar într-o ordine și într-o formă care șterg urmele oricărui model.

Printemps 1939, cele mai vechi pagini de jurnal („vechi” dacă ținem seama de data când au fost publicate: 1962) au ca subtitlu: „les débris du souvenir”. Jurnalul din 1967 este „en miettes”. Denumiri semnificative. *Rămășițe, fărâme* dintr-o istorie (existență) pe care *narațiunea* nu vrea sau nu poate s-o reconstituie în totalitate. Dar există un *trecut*, o *viață*, o *cronologie* în aceste confesiuni, un număr de evenimente care să constituie un destin uman? Istoria nu există decât în măsura în care cel care meditează o trăiește, trecutul nu este închis, cronologia evenimentelor este schimbătoare, faptele, ca atare, vin și dispar într-o memorie care nu clasează nimic. Memoria ia lucrurile de la capăt, *trecutul* este un spațiu deschis, spaimile, uimirile pe care copilul le-a trăit la șapte ani sunt trăite, retrăite pe măsură ce sunt scrise la 30 (*Printemps 1939*) sau la 60 de ani (*Présent, passé*).

Nu există, vreau să spun, un *contract*, un *pact autobiografic* în cazul lui Eugène Ionesco sau, dacă există unul, el nu este reductibil la un model cunoscut. Autorul spune, întâi, că *eu sunt un altul*, modificând ceva în celebra propoziție a lui Rimbaud: pune în acord pronumele personal cu verbul *a fi*. Apoi vedem că *eu* nu este deloc *altul*, *eu* este mereu el însuși, cum și zice două propoziții mai târziu autorul, contrazicându-se: „*Je c'est moi...*” Curios este că Eugène Ionesco spune mereu adevărul. El are dreptate în toate situațiile, chiar și atunci, sau mai ales atunci, când se contrazice. Din moment ce el și nu altcineva trăiește aceste contradicții și intră, orișice ar face, în blestematele relații imposibile, înseamnă că el are îndreptățirea să spună ceea ce spune. *Eu* este mereu un *altul*, dar acest *altul* este, într-un chip mai categoric și, poate, mai dramatic cuprins, dominat, supt de pământul fertil al unui „moi” ireductibil. Nu fac decât să traduc imaginea pe care ne-o propune Eugène Ionesco și să deduc din ea locul și regimul autorului în text. Sigur este că *autorul* există. Niciun dubiu: sub toate măștile, în toate situațiile, sub lumina proaspătă a copilăriei și în disperarea

cea mai confuză, este el, Ionesco, cel care *se gândește* pe sine ca fiind un altul, fără să reușească; cel care se întoarce mereu (vom vedea deîndată) spre un trecut îndepărtat și nu revine de acolo decât cu *fărâme, rămășițe*: e tot ce poate smulge din istoria lui. Îndeajuns pentru a-și face o idee despre viața lui, suficient pentru a avea, cum zic oamenii mai siguri de ei și de istoria lor, o *viziune* asupra trecutului? Dar de unde! *Fărâmele* nu se constituie niciodată într-un întreg, fragmentele repetate nu sporesc capitalul de certitudini. Eugène Ionesco este și, în același timp, nu este în însemnările sale subiective sau, mai precis, este azi și nu este mâine același. Pentru el tema metamorfozei nu este numai o temă a lucrurilor din afară (o temă pe care literatura și-o poate asuma), metamorfoza este înainte de orice o temă a ființei interioare, o problemă a existenței...

2. Naratorul și personajele din confesiune

O singură certitudine există în cazul autorului pe care îl discutăm: aceea că n-are nicio certitudine în privința istoriei, trecutului, existenței ființei sale. Paradoxul nu-mi aparține: poate fi găsit cu ușurință în toate textele lui Ionesco. E modul lui frecvent de a întoarce o imposibilitate într-o posibilitate, de a da mizantropiei o față radioasă. La acest punct intervine *naratorul* ionescian. Un narator care nu seamănă, chiar nu seamănă cu nimeni altul. El povestește cu uluire (un termen specific ionescian) dezastrele și stările de grație ale ființei. O poftă neobișnuită de a nara inarabilul din existență, de a asuma iremediabilul, de a pătrunde, în fine, acolo unde un narator obișnuit se ferește să calce: în teritoriul de umbră al ființei umane. Capacitatea lui de *a se uimi* este fără margini în fața binelui și a răului, totdeauna cu tăria și inocența începutului. Naratorul lui Ionesco nu obosește nici chiar în oboseală, în spaima cea mai apăsătoare el este într-o extraordinară vervă, parcă ar trăi într-o perpetuă stare de revelație: revelația morții, revelația Răului, revelația unei inadmisibile condiții existențiale... Existența nu-i o sărbătoare,

desigur, dar naratorul acesta dibaci știe să fie spectaculos, decis în indecizia, angoasa cea mai mare. Iată de ce paginile acestui jurnal metafizic (să-l numim, deocamdată, astfel) nu sunt niciodată mohorâte, prozaice. Naratorul le dă altă destinație. Lectorul este pur și simplu uluit, la rândul lui, de ceea ce citește: un scriitor vorbește de marile nenorociri care pândesc destinul uman și, din jocul frazelor, lectorul deduce o imensă plăcere de a povesti aceste nenorociri. Narațiunea face, pe scurt, suportabilă istoria/ existența insuportabilă. Rămâne de văzut ce se întâmplă cu *personajul* în această literatură în care naratorul răstoarnă sistematic premisele autorului. Ei bine, *personajul* fuge și se întoarce mereu în narațiune, *personajul* își asumă condiția inacceptabilă și iese mereu biruitor din ea. Atât cât îi trebuie pentru a o lua de la capăt. El se află mereu la început, în prima dimineață a nenorocirii sale, în pragul imposibilei condiții. Proaspăt, energic, hotărât să străbată deșertul cu spaima și speranța inițiale. Știe de mult timp despre ce este vorba, ce se întâmplă cu viața, dar n-are astâmpăr nicio clipă: se hărțuiește pe sine cu întrebări imposibile și provoacă pe alții care zic că știu mai mult. *De ce? Cum este posibil? Ce sunt, cine sunt?*, iată întrebările care se rotesc în acest discurs autobiografic străbătut de o mare panică, dar și de o fermecătoare dorință de a vorbi. Un *personaj*, repet, care fuge de sine și care revine mereu la sine, cu uluire, cu disperare, cu sentimentul că totul este iremediabil, că viața aleargă pe același culoar cu moartea într-o cursă nebunească. Și atunci? Atunci *personajul* ionescian (*personajul* sau *personajele*? – fugile, revenirile, indignările succesive ale naratorului și momentele repetate de deznădejde și lamentație prefigurează, în fapt, mai multe *personaje* în aceste confesiuni atipice!) se instalează în iremediabil, se miră, înainte de orice se miră de existența iremediabilului, se vaită, dar cu atâta naivitate și fantezie încât expresia lamentației capătă tonul și culorile unei mari revelații. Ionesco poate spune că „eu sunt altul” în măsura în care „corupe” noțiunile, stările, situațiile. Însă acest *altul* nu ajunge departe: face calea-întoarsă, e din nou, dis-de-diminează, în pragul

experienței, gata s-o ia de la capăt ca personajul mitic pe care îl cunoaștem. Uluit, indignat și dezarmat în fața destinului său. Mitul lui Sisif, mit esențial în discursul diaristic, găsește o ilustrare aproape programatică în confesiunile niciodată încheiate ale lui Eugène Ionesco. Neîncheiate, pentru că nici experiența nu este încheiată, nici soluțiile de existență, umorile, stările de spirit nu sunt definitive.

Noțiunea de *experiență* are, la Eugène Ionesco, alt înțeles decât în cazul lui Camus, Malraux sau Antonin Artaud. Experiența nu presupune o *aventură* și la capătul ei nu așteaptă tragicul grandios. Este vorba de o experiență interioară, aceea, poate, pe care Georges Bataille o definește ca „la mise en question (à l'épreuve) dans la fièvre et l'angoisse, de ce qu'un homme sait du fait d'être”, și tot el: „J'appelle expérience un voyage au bout du possible de l'homme”. Mai trebuie spus o dată: experiența începe pentru Ionesco acolo unde încep imposibilul, absurdul, neconceputul, incomunicabilul. Toate acestea sunt categorii ale realului. A defini omul înseamnă a-l situa față de ele. Un om care trăiește într-o perpetuă stare de criză și care nu încetează să se mire de starea în care trăiește. Iată adevărata temă a jurnalului, iată ce determină pe *sunt* din propoziția citată. Când *se gândește pe sine*, creatorul se gândește, în primul rând, la raporturile lui cu noțiunile dinainte. Și asta fără încetare, căci meditația nu schimbă nimic. Transcrise într-o pagină de jurnal, ele revin în pagina următoare. *Scritura* eliberează spiritul, dar nu-l epuizează. „Le moi” ionescian fabrică neîncetat întrebările pentru un „je” care iese în lume cu ele și le agită, le dramatizează cu o nesecată vervă.

Așadar: în *Printemps 1939, Journal en miettes, Présent, passé, Découvertes...* dăm peste un *autor* care nu-și ascunde niciun moment identitatea. Cel care ne privește de pe coperta cărții cu stupoare este același și în paginile din interior; despre sine este vorba aici, și tot el povestește ceea ce i s-a întâmplat ieri și ceea ce i se întâmplă azi. El ne avertizează chiar că notează și ceea ce nu i se întâmplă: prezențele, epifaniile, dar și absențele, ocultările. El, *autorul*, își asumă

totul, izbânzile și eșecurile, și nu ascunde în niciun fel faptul că ceea ce spune nu modifică nimic în existența sa. N-are o existență exemplară și nu promite să ofere un model de viață, cum nu permite cititorului un personaj simpatic; face, dimpotrivă, tot ce-i stă în putință pentru a-l coborî și a strivi, în cititor, iluzia creatorului sublim. Rolul autorului este să interogheze, să pună existența „în chestiune” (traduc o expresie intraductibilă). Vocația lui este să nu cunoască resemnarea în fața inevitabilului; știe că este muritor, dar măcar să fie un muritor care întreabă; știe că trăiește într-o condiție inacceptabilă, dar cel puțin să spună cu voce tare că el găsește inacceptabilă condiția lui inacceptabilă. *Autorul* scrie teatru și mărturisește că în piesele sale vorbește despre ceea ce i se întâmplă în fiecare zi. Nu ascunde că existența și literatura stau în aceeași încăpere a spiritului său. El nu spune însă că disperările, revelațiile existenței asigură triumful, strălucirea literaturii, este suficient că înțelegem noi, la lectură, vinovata cauzalitate.

Naratorul din text este, în schimb, de o uluitoare mobilitate, în descriția anxietății el pune o mare frenezie, în dramatismul interogației arată o bună dispoziție și o plăcere de a relata care ne pun pe gânduri. *Naratorul* strălucește în timp ce eroul atâtor nenorociri se zbate ca o insectă în plasa contradicțiilor. *Naratorul* zburdă, pur și simplu, glumește atunci când numai de glumă nu-i arde autorului, desfășoară o imensă imaginație, imensă și încântătoare, povestind felul în care personajul este agresat de istorie și lovit de destin. Cu un cuvânt, în literatura autobiografică a lui Eugène Ionesco rolurile sunt astfel distribuite: *autorul* întreabă, *naratorul* este mereu uluit, nu-i vine să creadă ceea ce vede, având o inepuizabilă energie recuperatoare, iar *personajul* despre care este vorba nu-și găsește locul într-un univers în care lucrurile și-au pierdut inocența inițială. Ionesco scrie ca să protesteze împotriva acestei coruperi a universului. Scrie, mai ales, ca să regăsească și să refacă plenitudinea unui paradis pierdut.

3. Copilăria, un spațiu de securitate

Există un spațiu și un timp în care universul este frumos și existența este o continuă încântare. Există o lume în care toate lucrurile sunt pure. E vorba de lumea, spațiul și timpul copilăriei. Pentru Eugène Ionesco copilăria este paradisul existenței omului. Singurul. Din nenorocire, omul este izgonit prea devreme și în chip ireversibil din acest paradis. Fiecare individ trăiește în felul său fabula biblică. El, Eugène Ionesco, a trăit-o la patru ani, în clipa când a descoperit că ființele și lucrurile nu sunt eterne. E sfârșitul inocenței. Poarta paradisiului s-a închis deja în spatele lui. Numai arta îi îngăduie să mai pătrundă în acest spațiu în care omul n-are sentimentul singurătății. Dar cât de satisfăcătoare, liniștitoare sunt soluțiile artei? Să vedem. Primele file din jurnal (*Printemps* 1939) vorbesc despre „locurile copilăriei”. E cea dintâi revenire (cea dintâi pe care o notează Ionesco) în *La Chappelle-Anthenaise*, numele paradisiului său. Aici a copilărit, aici lucrurile și oamenii aveau un sens și existența părea o nesfârșită bucurie. „Eram frumos când eram mic”, notează Ionesco sau, în fine, cel care narează. Dar deja imperfectul lui *a fi* ne pune în gardă. „Era frumos” când era mic, dar ce s-a întâmplat apoi? Unde este frumusețea, unde este încântarea? Eugène Ionesco nu întârzie să destrame iluzia. Frumusețea și încântarea sunt în urmă, într-un anotimp îndepărtat, într-un spațiu miraculos în care încercăm să reintrăm. Dar nu venim spre el niciodată singuri. Suntem însoțiți de un *prezent* care ne împiedică să retrăim amintirile: „Amestecate cu prezentul, amintirile se năpustesc în mii de bucăți și în dezordine”.

Malraux ignoră copilăria. Pentru Cioran, moralistul european cel mai pesimist din secolul XX, copilăria este anotimpul cel mai fericit al existenței sale. Atunci – și numai atunci – se simte un adevărat „Maître de la Création”¹. Sartre

¹ „Quand j'évoque mes jeunes années dans les Carpates, il me faut faire un effort pour ne pas pleurer. C'est très simple: je ne puis imaginer

o detestă. Ionesco o adoră pur și simplu. Operele de ficțiune și jurnalele sale sunt pline de spațiile, miturile și luminile copilăriei. *Copilăria* și *lumina* sunt două teme esențiale în literatura lui. Ele se află într-o relație de cauzalitate și, împreună, se deschid spre un simbol profund: *simbolul salvării*. Există, din fericire, un loc în care omul singur și descurajat de existență se poate regăsi el însuși în plenitudinea ființei și în miracolul universului. Este *cuibul* (termenul există ca atare în text) în care spiritul obosit de cursa dură contra morții revine pentru a-și reface forțele. E locul primordial, e spațiul dezangoasant, e timpul în care tot ce există are o justificare și trăiește în acord cu sine. Scriitura lui Eugène Ionesco își regăsește starea de grație de îndată ce se apropie de acest teritoriu sacru. Un freamăt trece prin fraze, o lumină nouă cade pe cuvinte, bătaia propozițiilor se accelerează. N-am loc să citez, aici, fragmentele în care literatura se deschide plină de speranțe spre miracolul copilăriei. Aleg câteva: „În adâncimi, la capătul nopții, se află, izvor proaspăt, lumina copilăriei. Cum să pui lumina în cuvinte?”. Apoi în *Journal en miettes*: „Există vârsta de aur: este vârsta copilăriei, a ignoranței; îndată ce știi că o să mori, copilăria s-a terminat [...]. În afară de copilărie și de uitare nu este decât grația care vă poate consola că existați sau care vă poate da plenitudinea, cerul deasupra pământului și în inimă [...]. Cum se poate trăi fără grație? Se trăiește, totuși...”. Și tot aici: „Copilăria este lumea miracolului și a surprizei: este ca și cum creația ar izvorî, luminoasă, din noapte, nouă și proaspătă în întregime, și uimitoare. Nu mai există copilărie din momentul în care lucrurile nu mai sunt uluitoare [...]. Lumea feeriei, minunea nouă devine banalitate, clișeu. Acesta este paradisul, lumea primei zile. A fi izgonit din copilărie este a fi izgonit din paradis, este a deveni adult. Păstrezi amintirea, nostalgia

qu'il y ait quelqu'un dont l'enfance puisse se comparer à la mienne. Le ciel et la terre m'appartenaient, littéralement. Même mes appréhensions étaient heureuses. Je me lavais et mes couchais en Maître de la Création" (*Cahiers*, 1957-1972, p. 137; 21 dec. 1962, Éditions Gallimard, 1977).